

In dit nummer:

- Geïnspireerd door Mirrlees
- Corporaties uit de verdwijnendriehoek
- Nieuwe ramingen: Economie klautert op
- Economische Verkenning 2011-2015
- NL2040
- Recente publicaties
- Topbeloningen

CPB Nieuwsbrief 2010 maart/april

Kwartaaluitgave van het Centraal Planbureau

1

Geïnspireerd door Mirrlees

Ruud de Mooij

Tot voor kort kende bijna geen van mijn fiscale collega's hem: de Schotse econoom James Mirrlees. Hoewel hij in 1996 de Nobelprijs kreeg, hebben zijn baanbrekende belastingformules maar weinig indruk gemaakt op fiscale experts. Maar daarin is verandering gekomen. Mirrlees is benoemd tot voorzitter van een belastingcommissie in het Verenigd Koninkrijk. Met 71 van 's werelds beste economen verzamelde hij twee jaar lang alle beschikbare kennis. Mirrlees trekt met een

commissie van zeven wijzen op dit moment lessen voor het Britse belastingstelsel. Het Mirrlees Review is nu al legendarisch. Het wordt wereldwijd geciteerd, besproken en gekopieerd. Mirrlees is bij fiscalisten en beleidsmakers inmiddels een bekende naam.

De impuls die het Mirrlees Review geeft is belangrijk. Traditioneel worden discussies over belastingen gedomineerd door juristen en accountants. Zij kennen de wet en bedenken voor elk probleem een oplossing. Het gevolg is een aaneenschakeling van kleine reparaties van belastingwetten, waardoor het stelsel evolueert tot een onbeheersbaar organisme. Maar voor het ontwerpen van een goed fiscaal beleid zijn economen nodig. Zij zijn als geen ander in staat om conceptuele kaders te schetsen voor een goede inrichting van het belastingstelsel. Met het Mirrlees Review komt de economie van belastingen weer op de beleidsagenda. Het Mirrlees Review verdient daarom navolging, ook in Nederland.

Met de recent ingestelde Studiecommissie Belastingherziening staat de brede discussie over ons belastingstelsel weer op de agenda. Maar economen op Nederlandse universiteiten lijken zich afzijdig te houden. De meesten hebben nauwelijks kennis van instituties en openbare financiën is als vakgebied bijna uitgestorven. Dat is jammer, want de conceptuele analyse van economen is hard nodig als aanvulling op het oog voor detail van juristen en de precisie van accountants. Bovendien is het een gemiste kans voor economen, want er liggen uitdagende vraagstukken die schreeuwen om theoretische en empirische analyse. Twee voorbeelden:

(i) Leeftijdsspecifieke belastingen. Hoe moet de overheid belastingtarieven over de levenscyclus van mensen variëren? Moeten we ouderen minder zwaar of juist zwaarder belasten? Hoe moet de overheid kapitaalinkomen belasten? Wat is de optimale belasting op gezinnen met kinderen?

(ii) Belastingen en risico. De financiële crisis legt problemen bloot van de fiscale discriminatie tussen eigen en vreemd vermogen. Hoe groot zijn die verstoringen? En hoe kan het beter? Bovendien laat de Nederlandse box3-heffing, uniek in de wereld, de risicovergoeding op kapitaal onbelast. Is dat efficiënt? Of is het beter als de overheid meedraagt in het beleggingsrisico door een belasting op het werkelijke rendement op kapitaal?

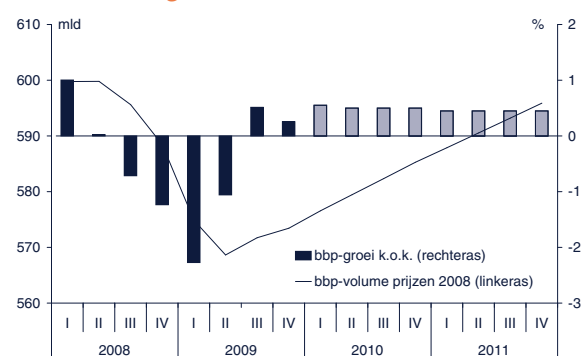
Het Mirrlees Review daagt economen uit en vormt een inspiratiebron voor theoretisch en empirisch onderzoek. Ik ben geïnspireerd door Mirrlees. U ook? □

Ruud de Mooij, hoofd sector Arbeidsmarkt en welvaartsstaat

Korte-termijnraming maart/april 2010

- De Nederlandse economie groeit in 2010 naar verwachting met 1½%. Voor volgend jaar wordt een groei van 2% voorzien.
- Vanaf het derde kwartaal van 2009 vertoont de economie weer (gematigde) groei. Het productieniveau ligt eind 2011 echter nog altijd lager dan begin 2008.
- In beide ramingsjaren is gemiddeld 6½% van de beroepsbevolking, ofwel 500 000 personen, werkloos.
- De gemiddelde contractloonstijging in de marktsector is dit en komend jaar naar verwachting gelijk aan de inflatie: 1¼% in 2010 en 1½% in 2011.
- Het begrotingstekort bedraagt 6,3% bbp in 2010. Volgend jaar neemt het tekort naar het zich laat aanzien af tot 4,9% bbp.

Economische groei in Nederland, 2008-2011^{a)}

^{a)} Groei bbp-volume t.o.v. voorgaande periode, werkdagen gecorrigeerd.

Corporaties uit de verdwijndriehoek

De Nederlandse woningcorporaties staan momenteel sterk ter discussie. Dit is vooral ingegeven door de beloningen van bestuurders en de vercommercialisering die in de sector heeft plaatsgevonden. Door investeringen in jachthavens en cruiseschepen zijn bestuurders van enkele corporaties in opspraak geraakt. Ook bestaan twijfels of het Rijk wel voldoende bij machte is de corporaties aan te zetten tot het nastreven van publieke doelstellingen. Zo leren de recente ervaringen rond het opknappen van de zogenoemde Vogelaarwijken dat het Rijk weinig grip heeft op de corporaties. Is de dominante positie van de corporaties wel gerechtvaardigd? En voor welke maatschappelijke doelstellingen dan?

De huidige rol van de corporaties

In Nederland zijn private, niet op winst gerichte corporaties bepalend bij het formuleren en uitvoeren van publieke doelstellingen van het sociale huurbeleid. Deze rol is anders dan die in andere semi-publieke sectoren, zoals de zorg en het onderwijs. De corporaties zijn namelijk niet alleen uitvoerend, maar beslissen ook over de inzet van middelen – zij beschikken hiertoe over een groot vermogen waaruit zij de exploitatie van sociale huurwoningen financieren. Daarbij vormt met name het Besluit beheer sociale huursector (Bbsh) het wettelijke kader waarbinnen de corporaties opereren. De doelstellingen die het Bbsh formuleert zijn grofweg onder te verdelen in de twee hoofddoelstellingen 'passende huisvesting van de doelgroepen' en 'bevorderen van de leefbaarheid'. Het eerste komt neer op het betaalbaar maken van woningen van voldoende kwaliteit voor de doelgroep. Dit is een doelstelling waarvan *individuele* huurders de vruchten kunnen plukken. De tweede hoofddoelstelling is het bevorderen van leefbaarheid in de woonomgeving. Deze doelstelling richt zich dus veeleer op *groepen* bewoners in wijken en buurten.

Overheid of corporaties?

Op voorhand is niet duidelijk of de overheid (gemeenten) dan wel corporaties de meest aangewezen partij zijn om investeringen in leefbaarheid te verrichten. Met gemeenten aan het roer zijn uitgaven aan investeringen in leefbaarheid democratisch

gelegitimeerd, maar de corporaties beschikken over een grotere schaal en een langere tijdshorizon die nodig kan zijn voor investeringen in leefbaarheid. Bij de doelstelling om te zorgen voor betaalbaar wonen door de doelgroep, zijn echter wel duidelijke argumenten om de overheid verantwoordelijk te maken: het tegengaan van rechtsongelijkheid, 'scheefwonen' en ongelijke concurrentie met commerciële verhuurders.

Rechtsongelijkheid treedt op als in sommige regio's of gemeenten huurders met vergelijkbare inkomens en in vergelijkbare woningen meer of minder huur betalen dan elders. Corporaties kunnen namelijk zelf verschillende doelgroepen aanwijzen, of variëren in de financiële ruimte om huren laag te houden. Dit creëert ongelijkheid bij de inzet van publieke middelen, zonder dat deze democratisch bekrachtigd is door landelijke of gemeentelijke verkiezingen.

Scheefwonen is ook een gevolg van kunstmatig lage huren. Huurders zullen hierdoor ook niet altijd bereid zijn te verhuizen om elders werk te vinden, want hiermee verliezen ze het recht op een relatief goedkope huurwoning. Door echter de huren vrij door de markt te laten bepalen vervalt dit probleem. De overheid kan dan met inkomensgerelateerde huurtoeslagen werken om betaalbaarheid af te dwingen.

Ongelijk speelveld met projectontwikkelaars. Corporaties beschikken over veel vermogen, waardoor zij huren onder de marktprijs kunnen vragen en onrendabele projecten opzetten zonder sterk in te teren op het vermogen. Dit resulteert in een ongelijke concurrentie tussen de corporaties en projectontwikkelaars. Ook kan het, gegeven hun ruime vermogenspositie, voor de corporaties aantrekkelijk zijn de bakens te verzetten en buiten de kerntaak – en wederom in ongelijke concurrentie – commerciële belangen na te streven.

Beleidsrichtingen

Grofweg genomen zijn drie richtingen voor beleid denkbaar om de sturende rol van de corporaties te verkleinen: versterking van toezicht; inkomensbeleid naar het Rijk verschuiven; en uittreding van de corporaties uit het sociale huurbestel.

Beleidsrichting (i): Versterking toezicht

Versterking van het toezicht op de corporaties is de route die het kabinet kiest: (i) instelling van een externe, onafhankelijke toezichthouder die de prestaties van de corporaties onderling vergelijkt en publiceert (benchmarking); (ii) regelmatige, verplichte en onafhankelijke visitaties van woningcorporatie ter beoordeling van het bestuur en de wijze van leidinggeven; en (iii) een verplichtstelling van de bestaande sectorale codes voor beter intern toezicht. Deze maatregelen beogen de grip op het bestuur van de corporaties te verstevigen. Daarmee blijft echter de inefficiënte verstrekking van gelden uit hoofde van de doelstelling van betaalbaarheid in essentie ongemoeid. De corporaties blij-

ven immers bepalen wie de subsidie krijgt en hoe hoog deze is. Ook blijft overeind dat bij leefbaarheidsinvesteringen de bijdragen die corporaties leveren – met name de effecten ervan – moeilijk meetbaar zijn. Dit probleem is inherent aan de onmogelijkheid de activiteiten die corporaties verrichten in een contract vast te leggen.

Beleidsrichting (ii): Inkomensbeleid naar het Rijk

De tweede beleidsrichting gaat verder, door de vaststelling van de huren geheel bij het Rijk neer te leggen. Evenzo zou het Rijk een inkomenstoets voor huurders kunnen opleggen die de corporaties tot uitvoering moeten brengen. Een noodzakelijke voorwaarde hiervoor is wel dat de vermogens van de corporaties dan op termijn onderling overdraagbaar moeten zijn. Dit is duurzaam te realiseren, namelijk door het gezamenlijke vermogen waarover de corporaties beschikken in één stichting onder te brengen. Deze corporatie zou dan nog wel de hoogte van de investeringen voor leefbaarheid kunnen bepalen en financieren, maar niet langer gaan over de woonsubsidies. Beperking van de sturingsbevoegdheden van de corporaties langs deze weg kent wel mogelijke problemen bij de uitwerking van beleid. Woningcorporaties zullen waarschijnlijk niet vrijwillig meewerken aan vermogensoverdracht en niet alle corporaties zullen bereid zijn op te gaan in één stichting.

Beleidsrichting (iii): Corporaties niet langer deel van sociaal huurstelsel

De derde beleidsrichting bestaat uit een verkleining van het aantal corporaties. Dit zou door uittreding uit het sociale huurstelsel moeten geschieden. Het vermogen van de corporaties vloeit in dat geval terug naar de overheid en de corporaties verliezen het voordeel dat hiermee gemoeid is. Dit vermogen is immers overbodig geworden: de corporaties streven niet langer sociale doelstellingen na. Door een kleinere corporatiesector komen de doelstellingen van het sociale woonbeleid als vanzelf meer bij het Rijk en de gemeenten te liggen. Niet alleen de beslissingen met betrekking tot de doelstelling van betaalbaarheid verschuiven zo naar de overheid, maar ook de investeringen in leefbaarheid verschuiven naar de gemeenten. Het voordeel van deze voorstellen is dat de uitkomst helder is en de 'verdwindriedriehoek van de zeggenschap' verdwijnt voor dat deel van de sector dat uittreedt.

Er zijn echter ook aandachtspunten, vooral waar het gaat om de complexiteit bij een dergelijke overgang. Zo is moeilijk te bepalen tegen welke voorwaarden de corporaties kunnen uittreden en in hoeverre maatschappelijk gebonden vermogen van woningcorporaties moet worden 'teruggegeven' aan de overheid. Het gevaar bestaat ook dat corporaties waarin (te) veel vermogen besloten ligt uit zullen treden, en hulpbehoevende corporaties overblijven.

Oplissing niet makkelijk, wel nodig

Het moge duidelijk zijn dat het inperken van de beleidsruimte van de corporaties niet eenvoudig is. Hiervoor hebben we niet de illusie dat we kant-en-klare oplossingen kunnen geven. Wel

helpt het om te beginnen bij de kernvraag: wat zijn de publieke doelstellingen van het sociale woonbeleid, en wie kan daar het beste over beslissen? Bij de doelstelling van betaalbaarheid – daar waar het meeste geld mee gemoeid is – valt de balans dan onomwonden uit ten gunste van de overheid. Het is zaak beleid te formuleren dat op een meer doeltreffende manier middelen vrijmaakt om de doelgroep in betaalbaar en in kwalitatief voldoende goede huurwoningen te laten wonen. Deze rol past beter bij de overheid dan bij de corporaties. De stappen die volgen op deze constatering zijn niet eenvoudig, maar wel noodzakelijk. Al deze varianten zijn complex, zullen op tegenstand van de corporatiesector stuiten en vergen nog veel denkwerk. Echter, alleen het aanscherpen van regels voor goed bestuur als alternatief is verre van voldoende om de hoge maatschappelijke kosten van het huidige bestel weg te nemen. □

Meer informatie: michiel.van.leuvensteijn@cpb.nl

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN MAART 2010

Economie klautert op

De Nederlandse economie groeit dit en komend jaar naar verwachting met respectievelijk 1½% en 2%. Deze groei komt bijna volledig voor rekening van de aantrekkelijke uitvoer. In reactie op de forse productiet terugval in 2009, met 4%, loopt de werkloosheid op tot gemiddeld 6½% in beide ramingsjaren. De contractloonstijging ligt op het niveau van de inflatie die naar verwachting uitkomt op 1¼% in 2010 en 1½% in 2011. Het begrotingstekort bedraagt volgens de raming dit en komend jaar respectievelijk 6,3% en 4,9% van het bruto binnenlands product (bbp).

DE WERELDECONOMIE

Pril herstel na zeer diepe recessie

De financiële crisis heeft grote economische schade aangericht, maar de vrees voor een nieuwe Grote Depressie is niet bewaard. Dat is te danken aan ongekend grootschalige overheidsinterventies overal ter wereld. Het herstel is echter pril. In het eurogebied en de Verenigde Staten is de conjunctuuromslag in het derde kwartaal van het vorige jaar gekomen, gedreven door aanhoudende budgettaire en monetaire stimulering, het opvallend krachtige herstel in Azië, verbetering van de situatie op de financiële markten en het einde aan de snelle voorraadafbouw bij bedrijven. De vraag is nu wanneer het vertrouwen van producenten en consumenten voldoende hersteld zal zijn om de groei te schragen met hernieuwde bestedingszin.

Het duurt wel even voor de forse dalingen van het bbp en de wereldhandel van een jaar geleden ongedaan zijn gemaakt (figuren 1 en 2). De crisis werpt ook een lange schaduw over de arbeidsmarkt en over de financiën van de publieke sector in een groot aantal landen. De begrotingstekorten zullen in de loop van dit jaar recordhoogten bereiken.

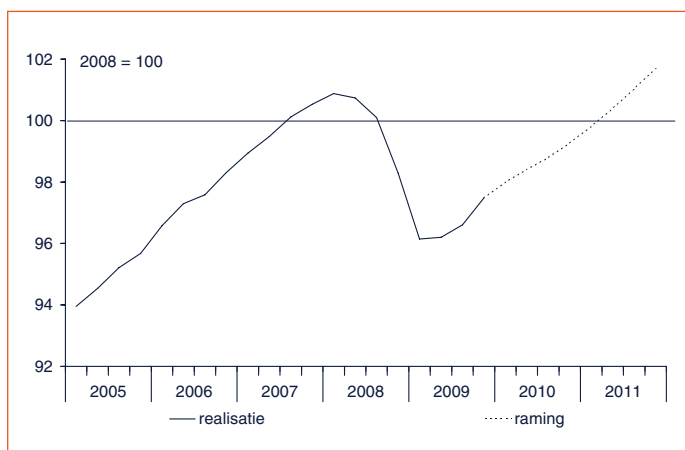
Herstel in eurogebied gaat met vallen en opstaan

In het eurogebied lopen de economische omstandigheden van land tot land sterk uiteen. In Frankrijk en Duitsland is de daling van het bbp al in het tweede kwartaal van 2009 tot staan gekomen, maar in andere landen, waaronder Griekenland en Spanje, nam het bbp ook in het vierde kwartaal nog af. De bbp-groei in het eurogebied wordt geraamd op 1¼% in 2010 en 1¾% in 2011. Dat is laag in vergelijking met het tempo dat meestal gehaald wordt na afloop van een recessie. De groei staat onder druk van pogingen van huishoudens en bedrijven (waaronder banken) om hun vermogensposities te herstellen. De krachtige impuls die in 2009 uitging van de overheidsbestedingen, zal geleidelijk wegvallen, terwijl de bijna overal hoog oplopende werkloosheid een sterke opleving van de gezinsconsumptie in de weg staat.

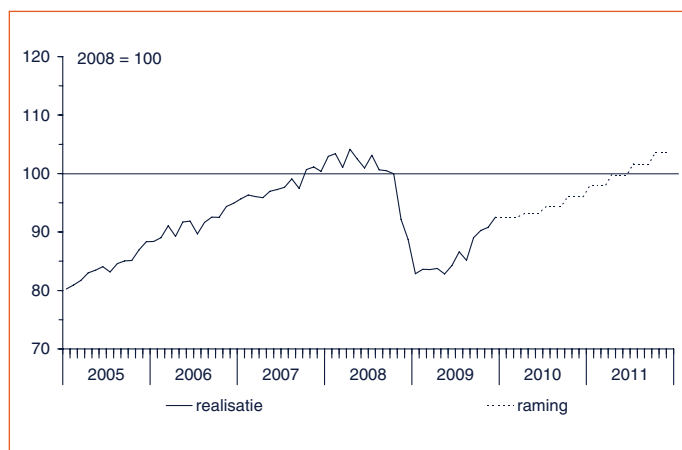
Situatie op financiële markten verbeterd, maar nog altijd fragiel

De omstandigheden op financiële markten zijn in de loop van 2009 verbeterd. Risicopremies zijn gedaald naar betrekkelijk normale niveaus, aandelenkoersen hebben zich hersteld, de volatili-

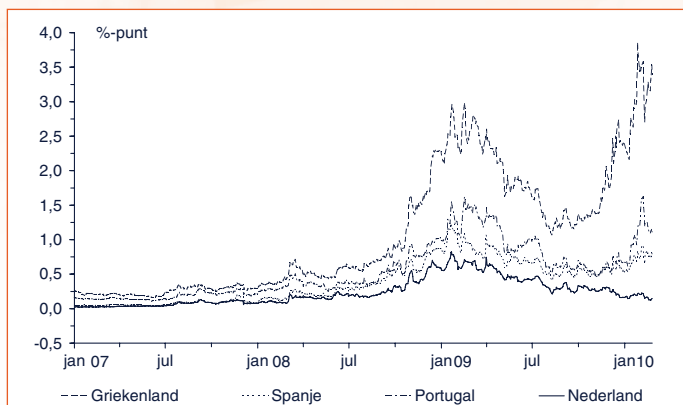
Figuur 1 Bbp-volume, G3 (VS, Japan en eurogebied)

Figuur 2 Volume wereldhandel

Figuur 3 Rente op langlopende overheidsobligaties: verschil ten opzichte van Duitsland

teit is afgenomen. Maar er is nog steeds een risico dat een nieuw geval van financiële ontwrichting een schokgolf teweegbrengt. Het meest actuele en zorgwekkende geval is een dreigend financieringsprobleem voor de Griekse overheid en enige andere zuidelijke eurolanden. De rente op de staatsschuld van deze landen is sinds het begin van het jaar sterk gestegen (figuur 3). De twijfelachtige solvabiliteit van financiële bedrijven was een kernprobleem tijdens de financiële crisis. Wanbetaling door overheden zou de financiële stabiliteit opnieuw ernstig in gevaar kunnen brengen.

Onzekerheden onveranderd groot

De grootste vraag is momenteel of het herstel dat in de meeste hoogontwikkelde economieën in de loop van het vorig jaar is ingetreden, beklijft dan wel dat dit aan tijdelijke factoren te danken is geweest. Financiële markten zijn nog steeds kwetsbaar. Daar-

naast bestaat een grote mate van beleidsonzekerheid. De overheden van veel landen zien zich gedwongen de komende jaren hun begrotingstekorten aanzienlijk te verkleinen. Centrale banken moeten besluiten wanneer zij een begin maken met het normaliseren van het monetaire beleid. Timing en dosering zullen doorslaggevend zijn. Te veel, te vroeg, en het prille herstel wordt in de kiem gesmoord. Te weinig, te laat, en overheden zullen vele jaren nodig hebben om hun financiën op orde te brengen, terwijl de grootschalige geldschepping die het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden, kan uitmonden in oplopende inflatie of het ontstaan van nieuwe financiële zeepbellen.

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Met een verwachte bbp-groei van 1½% in 2010 is er sprake van enig herstel na de stevige klap die de Nederlandse economie in 2009 te verwerken kreeg. Vorig jaar viel de productie 4% terug, een naoorlogs record en ook meer dan in enig jaar van de Grote Depressie in de jaren dertig. Aangezien in 2008 nog sprake was van een economische groei van 2%, was de neergang kort, maar zeer diep. De terugkeer van economische groei neemt niet weg dat het bbp-niveau eind 2011 naar verwachting nog onder het niveau van begin 2008 ligt. Voorlopig is de door de kredietcrisis aangerichte schade, in de vorm van bijvoorbeeld hogere werkloosheid en forse begrotingstekorten, dan ook nog niet hersteld. Het groeiherstel in 2010 komt volgens de raming volledig voor rekening van de uitvoer, die de aantrekkende wereldhandel volgt (tabel 1). De binnenlandse bestedingen dragen niet bij aan de groei. De bescheiden positieve groeibijdrage van de gezinsconsumptie en de overheidsbestedingen wordt tenietgedaan door een forse afname van de investeringen. Komend jaar is het beeld bij de investeringen wat gunstiger, zodat de binnenlandse bestedingen de economische groei in totaal met ongeveer ½%-punt opstuwten. Het positieve effect van de uitvoer is juist wat geringer dan dit jaar, maar per saldo komt de economische groei in 2011 toch wat hoger uit, op 2%.

Uitvoer trekt de kar

Dat de uitvoer weer zijn rol als 'motor van de Nederlandse economie' kan vervullen, is te danken aan het aantrekken van de wereldhandel. Het volume van de relevante wereldhandel groeit in 2010 naar verwachting met 7½%. Voor volgend jaar wordt een wat geringere toename verwacht (5½%). Door deze twee jaren van groei ligt de relevante wereldhandel in 2011, na de ongehoorde krimp van 12,7% in 2009, gemiddeld weer bijna op het niveau van 2008.

Het resultaat van deze ontwikkelingen, in combinatie met de stabiele prijsconcurrentiepositie in de ramingsjaren, is een verwachte toename van de binnenslands geproduceerde goederenuitvoer dit en volgend jaar van respectievelijk 6¾% en 3¼%. Ook de wederuitvoer van goederen (goederen die in Nederland worden ingevoerd en na een kleine bewerking weer worden uitgevoerd) herstelt zich. In de projectie neemt het wederuitvoervolume in 2010 met 9½% en in 2011 met 7% toe.

Tabel 1 Bijdragen aan de bbp-groei, 2008-2011^{a)}

	2009	2008	2009	2010	2011
	aandeel in %		bijdragen in %-punten		
Gezinsconsumptie	33	0,3	-0,4	¼	0
Investeringen in woningen	5	0,0	-0,7	-¼	¼
Bedrijfsinvesteringen	5	0,6	-1,0	-¼	0
Overheidsbestedingen	28	0,6	0,8	¼	¼
Uitvoer	30	0,5	-2,6	1¾	1¼
w.v. binnenslands geproduceerd	14	-0,3	-1,7	1	½
wederuitvoer	2	0,1	-0,1	¼	¼
diensten en energie	14	0,7	-0,8	½	¾
			mutaties per jaar in %		
Totaal (bbp-groei)	100	2,0	-4,0	1½	2

a) De finale en gecumuleerde intermediaire invoer zijn in mindering gebracht op de desbetreffende afzetcategorieën.

Kerngegevens voor Nederland, 2008-2011

	2008	2009	2010	2011
	mutaties per jaar in %			
Internationale conjunctuur				
Relevante wereldhandel	1,6	- 12,7	7½	5½
Prijspeil goederenimport	4,5	- 7,5	1¾	0
Concurrentenprijs	4,1	- 4,6	¼	½
Olieprijs (Brent, niveau in dollars per vat)	96,9	61,5	76	76
Eurokoers (dollar per euro)	1,47	1,39	1,43	1,43
Lange rente (niveau in %)	4,3	3,7	3¾	4¼
Volume bestedingen en buitenlandse handel				
Bruto binnenlands product (bbp)	2,0	- 4,0	1½	2
Consumptie huishoudens	1,3	- 2,4	½	½
Overheidsbestedingen	2,5	2,9	¾	½
Bruto investeringen bedrijven (exclusief woningen)	7,0	- 17,5	- 11¼	2
Uitvoer van goederen (exclusief energie)	1,0	- 9,6	8¼	5¼
w.v. binnenslands geproduceerd	- 1,6	- 10,9	6¾	3¾
wederuitvoer	3,6	- 8,4	9½	7
Invoer van goederen	3,7	- 10,7	5¼	4½
Prijzen, lonen en koopkracht				
Prijspeil goederenimport (exclusief energie)	2,0	- 4,9	- ½	- ¼
Prijsconcurrentiepositie ^{a)}	0,0	1,7	0	0
Consumentenprijsindex (cpi)	2,5	1,2	1¼	1½
Contractloon marktsector	3,5	2,8	1¼	1½
Loonsom per arbeidsjaar marktsector	3,6	2,7	2¼	2¾
Koopkracht, mediaan alle huishoudens	- 0,1	1,6	- ½	- ¼
Arbeidsmarkt				
Beroepsbevolking (personen)	1,5	0,5	0	¼
Werkzame beroepsbevolking (personen)	2,1	- 0,5	- 1¾	½
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	3,9	4,9	6½	6½
Werkloze beroepsbevolking (niveau in dzd personen)	304	379	500	500
Marktsector ^{b)}				
Productie	2,1	- 5,1	2¼	2¼
Arbeidsproductiviteit	0,9	- 2,4	5¾	2
Werkgelegenheid in arbeidsjaren	1,2	- 2,8	- 3¾	0
Prijs toegevoegde waarde	1,4	3,3	¾	¾
Reële arbeidskosten	2,2	- 0,6	1¾	2
	niveaus in %		level in %	
Arbeidsinkomensquote	79,0	81,1	77½	77
Winstquote ^{c)}	13,2	8,7	12½	13¾
Collectieve financiën				
EMU-saldo (% bbp)	0,3	- 4,9	- 6,3	- 4,9
EMU-schuld (% bbp)	58,2	61,8	66,5	68,9
Collectieve lasten (% bbp)	39,1	38,1	37,9	38,4

^{a)} Concurrentenprijs minus uitvoerprijs binnenslands geproduceerde goederen.

^{b)} Bedrijven exclusief zorg, delfstoffenwinning en onroerend-goedsector.

^{c)} Van productie in Nederland, marktsector exclusief banken en verzekeringen.

Consument blijft voorzichtig

Volgens de raming bedraagt de consumptiegroei in 2010 en 2011 slechts een bescheiden $\frac{1}{2}\%$, beduidend minder dan het gemiddelde in de afgelopen twee decennia: tussen 1990 en 2009 consumeerden huishoudens gemiddeld elk jaar 2% meer dan het jaar ervoor. Met de kredietcrisis in het achterhoofd en met de in 2010 oplopende werkloosheid en lichte koopkrachtdaling in het vooruitzicht blijven consumenten voorzichtig, wat zich vertaalt in toenevende besparingen. In tegenstelling tot het gemiddelde in de jaren 2003-2008 geven huishoudens in 2009 en de beide ramingsjaren naar verwachting minder uit dan ze aan inkomen ontvangen.

Het reëel beschikbaar gezinsinkomen is dit jaar naar verwachting iets hoger dan in 2009, doordat de toename van het beschikbaar uitkeringsinkomen en het uitgekeerde winstinkomen de daling van het reëel beschikbare looninkomen meer dan compenseert. Komend jaar neemt het beschikbaar inkomen per saldo licht af. De vermogensontwikkeling, die met enige vertraging doorwerkt in de consumptieve bestedingen van gezinnen, draagt in de ramingsjaren per saldo nauwelijks bij aan de consumptiegroei. Een positief effect op de gezinsconsumptie vanwege het WK voetbal wordt niet verwacht.

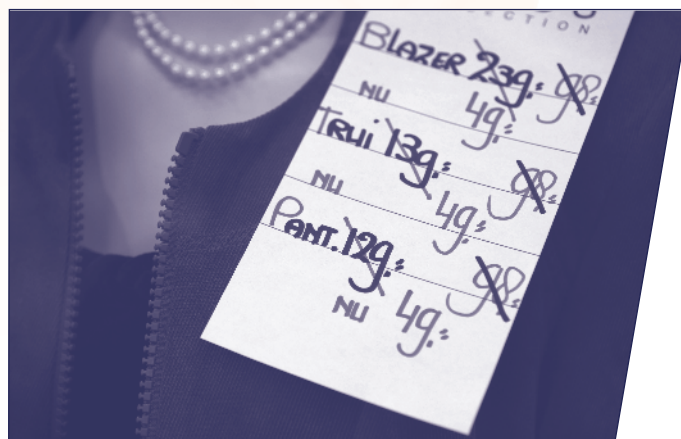
Bedrijfsinvesteringen op een laag pitje

Bedrijven investeren dit jaar naar verwachting ruim 11% minder dan vorig jaar, toen de investeringen ook al met 17,5% afnamen. Weliswaar neemt de winstgevendheid van bedrijven dit jaar naar verwachting toe, is het producentenvertrouwen het afgelopen jaar opgekrabbeld en verbeterde de orderpositie recentelijk enigszins, maar dat neemt niet weg dat na de forse productierugval van het afgelopen jaar de bestaande productie- en vervoerscapaciteit nog bij lange na niet ten volle wordt benut. Ook in 2011 ligt het productievolume in de marktsector nog altijd op een lager niveau dan in 2008, waardoor ook volgend jaar waarschijnlijk nauwelijks in de uitbreiding van de productiecapaciteit zal worden geïnvesteerd, ondanks een verdere stijging van de winstgevendheid.

Werkloosheid loopt niet verder op in 2011

De ongekende rugval van de productie eind 2008 en begin 2009 vertaalt zich in een forse afname van de werkgelegenheid in de marktsector. Op de daling van 2,8% in 2009 volgt dit jaar een verdere afname van $3\frac{1}{4}\%$. In totaal verdwijnen er daardoor ruim 250 000 banen in de marktsector. Komend jaar stabiliseert de werkgelegenheid in de marktsector zich. Dat de oploep van de werkloos-

heid, van 4,9% gemiddeld in 2009 tot $6\frac{1}{2}\%$ in beide ramingsjaren, *relatief* beperkt blijft (gegeven de forse productieafname), heeft meerdere oorzaken. Zo groeit de werkgelegenheid in de zorg, vangen zelfstandigen een deel van de klap op en zijn bedrijven relatief terughoudend met het ontslaan van werknemers met een vast contract. Een speciaal onderwerp in het *Centraal Economisch Plan 2010* gaat uitgebreider in op de meevallende werkloosheidstoename.

Lage inflatie

De sinds halverwege 2008 fors afgenomen vraag naar goederen en diensten maakt producenten terughoudend met het verhogen van prijzen. De inflatie komt in 2010 dan ook uit op gemiddeld $1\frac{1}{4}\%$ en is daarmee even hoog als vorig jaar en beduidend lager dan de 2,5% in 2008. In de eerste helft van 2010 is de stijging van het algemeen prijspeil zelfs minder dan 1%, doordat de daling van de olieprijs van 2009 dan nog doorwerkt in de gas- en de elektriciteitsprijzen. Volgend jaar loopt de inflatie naar verwachting licht op tot gemiddeld $1\frac{1}{2}\%$. Dit komt vooral doordat de energieprijzen niet verder dalen. De contractloonsstijging in de marktsector reageert met enige vertraging op de afname van de inflatie en de oploep van de werkloosheid en bedraagt volgens de projectie $1\frac{1}{4}\%$ in 2010 en $1\frac{1}{2}\%$ in 2011. De raming impliceert dat de contractloonsstijging in cao's die in de ramingsjaren worden afgesloten, gelijk is aan de gemiddelde jaarlijkse inflatie.

Rode cijfers in begroting

Het begrotingstekort bedraagt naar verwachting 6,3% bbp in 2010 en 4,9% bbp in 2011. Ook afgelopen jaar was er sprake van een fors tekort, namelijk 4,9% bbp. Deze tekorten komen ruimschoots boven het 'Maastricht'-plafond van 3% uit. De forse tekorten leiden samen met de ingrepen in de financiële sector van de afgelopen jaren tot een verwachte oploep van de staatsschuld van 45,5% bbp in 2007 tot 68,9% bbp in 2011. Het *Centraal Economisch Plan 2010* bevat een analyse van wat er zou zijn gebeurd indien de overheid had besloten tot de noodzakelijke bezuinigingen en lastenverhogingen om het tekort in die twee jaren onder de 3% bbp te houden. De economische groei was in dat geval in 2010 zo'n 2%-punt lager geweest en de werkloosheid zou in 2010 ongeveer 150 000 personen hoger zijn uitgekomen, op circa $8\frac{1}{4}\%$ van de beroepsbevolking. □

Meer informatie: jasper.de.jong@cpb.nl

Economische verkenning 2011-2015

De Grote Recessie heeft een groot effect gehad op de Nederlandse economie. In 2009 is het bruto binnenlands product (bbp) met maar liefst 4% gekrompen. De economie groeit inmiddels weer, maar de crisis heeft diepe sporen nagelaten. De werkloosheid loopt in 2010 naar verwachting op tot 6½% van de beroepsbevolking. Bovendien heeft de overheid volgend jaar een tekort op de begroting van bijna 5% bbp. Wordt de economische krimp na 2011 weer goedge maakt? Blijft de werkloosheid zo hoog? Wat zijn de vooruitzichten voor de overheidsfinanciën? Deze vragen zijn door de vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer extra urgent geworden.

Vooruitzichten tot en met 2015

De Economische Verkenning 2011-2015 presenteert een scenario voor de Nederlandse economie op middellange termijn. De bbp-groei bedraagt de komende kabinetsperiode naar verwachting gemiddeld 1¾% per jaar. Daarbij is nauwelijks sprake van inhaalgroei om het verlies door de crisis weer goed te maken. De groei wordt vooral gedreven door een toename van de arbeidsproductiviteit. De groei van het arbeidsaanbod neemt af door de vergrijzing, terwijl bovendien het werken in deeltijd blijft toenemen. De werkloosheid daalt van de verwachte 6½% in 2011 naar 5¼% in 2015.

De inflatie bedraagt in dit scenario voor 2011-2015 gemiddeld ruim 1½% per jaar en is daarmee in historisch opzicht gematigd. De contractloonstijging in de marktsector komt in het scenario voor 2011-2015 uit op bijna 2½% per jaar. De koopkracht van huishoudens verbetert in doorsnee met ¼% per jaar. Deze verbetering blijft duidelijk achter bij de reële inkomensstijging van gemiddeld ¾% per jaar. Dit komt vooral door een stijging van de ziektekostenpremie en door een stijging van het effectieve tarief in box 1 (progressie-effect).

Begrotingstekort kleiner

Voor de collectieve uitgaven en lasten is uitgegaan van ongewijzigd beleid, met als basis de meerjarencijfers uit de Miljoenennota 2010. Voor de collectief gefinancierde zorguitgaven is aangenomen dat deze stijgen in lijn met de groei van het bbp en de demografische ontwikkeling. Deze technische aanname impliceert dat de eigen betalingen in het scenario sterk stijgen, omdat de totale uitgaven meer stijgen dan het bbp en de demografie. Het is echter aan de politiek om te besluiten wat te doen met de stijgende zorgkosten. Als alternatief voor hogere eigen bijdragen kunnen beleidsmakers er ook voor kiezen om de zorgpremies meer te laten stijgen dan wel maatregelen te treffen om de stijging van de zorgkosten te beperken.

Het begrotingstekort daalt van 4,9% in 2011 naar 2,9% bbp in 2015. Deze verbetering in de jaren 2011-2015 vindt plaats bij stand beleid en volgt uit al ingezette of juist aflopende beleidsmaatregelen, een herstel van de opbrengst bij de vennootschapsbelasting en belastingen die 'automatisch' harder groeien dan de economie, zoals de inkomstenbelasting. De afnemende werkloosheid leidt daarnaast tot lagere uitgaven aan uitkeringen.

Houdbaarheidstekort loopt op tot 4½ bbp

Voor houdbare overheidsfinanciën is in 2015 een overschot nodig van 1½% bbp, terwijl er dan naar verwachting juist een tekort is van 2,9% bbp. Het houdbaarheidstekort in de overheidsfinanciën ontstaat doordat vergrijzing leidt tot een oploop van de uitgaven aan zorg en aow in de komende decennia. Daarnaast zijn er in de toekomst minder gasopbrengsten door het opraken van de gasvoorraden. Het houdbaarheidstekort is de eenmalige maar permanente verandering van de overheidsuitgaven (of inkomsten) die in 2015 nodig is om de overheidsfinanciën op lange termijn houdbaar te maken. Het houdbaarheidstekort in 2015 is 4½% bbp. Dit tekort is flink groter geworden sinds

de vorige analyse in 2006, door de verslechterde uitgangspositie als gevolg van de kredietcrisis en door de gestegen levensverwachting.

Onzekerheid is groot

De onzekerheid bij economische ramingen is onverminderd groot. In de Economische Verkenning 2011-2015 wordt de onzekerheid geïllustreerd met twee onzekerheidsvarianten waarin de bbp-groei ¾%-punt per jaar lager dan wel hoger uitvalt dan in het basispad. In het negatieve scenario (bij een bbp-groei van gemiddeld 1% per jaar) komt het begrotingstekort in 2015 uit op 4,2% bbp, ruimschoots boven het 'Maastricht'-plafond van 3%. □

Nieuwe scenariostudie in aantocht: NL in 2040

Wat zijn de belangrijkste trends richting de toekomst? Waar zal Nederland zijn geld mee verdienen in 2040? De scenariostudie NL2040 die het CPB op 22 juni zal presenteren, gaat in op deze vragen. Nu alvast een voorproefje.

Kijk vooruit, gebruik het verleden

Om te bepalen wat belangrijk zal zijn over dertig jaar, moeten we de pijlers van onze huidige welvaart kennen. Dit zijn steden en mensen. Sinds mensenheugenis zijn steden cruciaal voor economische transacties en handel. Nederland loopt historisch gezien voorop bij het ontstaan van productieve steden. Sinds de industriële revolutie is ook menselijk kapitaal een belangrijke voorwaarde voor welvaart. Onze open economie en hoogopgeleide beroepsbevolking zijn daarom een tweede verklaring van de huidige welvaart.

De ICT-revolutie onderstreept het belang van steden en mensen: werk wordt nog sterker verdeeld in taken; steden vinden zichzelf opnieuw uit en zijn weer centra van productiviteit. Als gevolg van ICT bereikt globalisering vanaf 1980 een nieuwe fase waarin productieketens worden opgeknipt. Richting 2040 zal het gewicht van ICT toenemen; er ontwikkelt zich een taken- en stedeneconomie. De takenconomie kenmerkt zich door ontvlechting en ontzorging van werk in taken die overal ter wereld kunnen worden uitgevoerd. Op basis van verwevenheid en kosten van taken nemen bedrijven beslissingen over wie taken uitvoert, welke organisatievorm daarbij past en waar dit gebeurt. De stedeneconomie ontstaat doordat transportkosten dalen. Dit leidt er toe dat niets economische activiteit in de weg staat zich te clusteren, om zo te profiteren van de voordelen van de grote stad, dan wel zich te spreiden om congestiekosten te vermijden.

Takeconomie

De structuur van de takenconomie hangt af van ontwikkelingen in informatietechnologie (IT) en communicatietechnologie (CT). Als IT gaat domineren, zijn werknemers in staat zaken zelf af te handelen, omdat IT alle informatie verschaft. Hierdoor zijn werknemers autonoom en werken ze in relatief kleine teams. Bedrijven gaan decentraliseren. De productieketen is geïntegreerd en de kwaliteit van de manager bepaalt de kwaliteit van de productie. Productie zal zoveel mogelijk onder één dak plaatsvinden.

Wanneer CT domineert, bewegen we richting netwerken waarin werknemers zich specialiseren en in grote (en soms virtuele) teams gaan werken. Communicatiekosten zijn laag en teams bestaan uit werknemers van hetzelfde niveau. De productieketen is zoveel mogelijk gedesintegreerd om daar te produceren waar dat het meest efficiënt is. Gecoördineerd vanuit het hoofdkantoor in Chicago wordt bijvoorbeeld ruim 70 procent van de Boeing 787 gebouwd door 43 bedrijven op 135 productielocaties in de wereld.

Stedeneconomie

Globalisering en lagere transportkosten zijn de drijvende krachten achter de stedeneconomie. Enerzijds vergroten deze krachten

de vestigingsvrijheid van bedrijven, omdat op afstand van andere bedrijven en van de markt kan worden geproduceerd. Hierdoor worden de kosten van de grote stad – zoals congestie en dure bedrijfslocaties – vermeden. Deze keuzevrijheid leidt tot verspreiding van economische activiteiten in kleine steden.

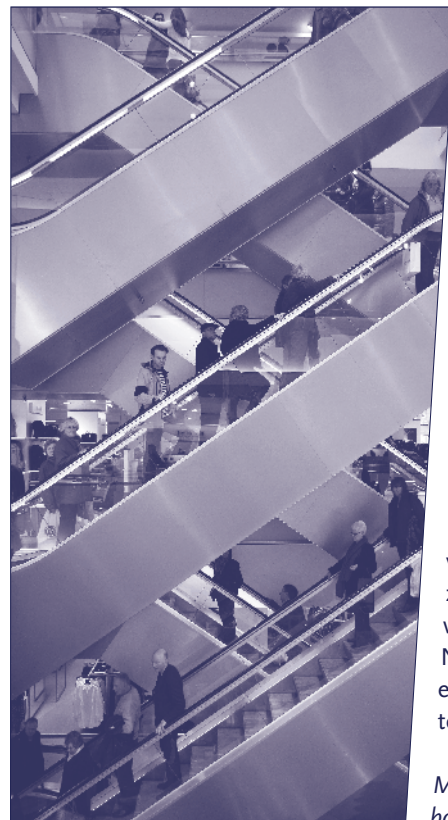
Anderzijds kunnen dezelfde krachten er voor zorgen dat de voordelen van grootschalige productieprocessen beter benut worden. Bedrijven en toeleveranciers clusteren, wat leidt tot grote agglomeraties. Voorbeelden van agglomeratievoordelen zijn kennisuitwisseling, nauwe communicatie over en weer tussen leveranciers en afnemers, en een grote arbeidsmarkt.

Scenario's

Samen bieden de taken- en stedeneconomie de mogelijkheid om vier scenario's te bouwen. Deze scenario's hebben ten eerste een takencomponent, waarin het er steeds om gaat het type werknemer, organisatie en productieketen door middel van taken op te stellen. De vraag is daarbij wie voert welke taken op welke wijze uit en waar. De stedeneconomie maakt inzichtelijk of en hoe economische activiteit zich geografisch kan verspreiden in kleine steden, dan wel juist samenklontert in grote agglomeraties.

Beleidsmakers kunnen zich aan de hand van de scenario's oriënteren op mogelijke economische ontwikkelingen op langere termijn en op het scholings- en arbeidsmarktbeleid dat daar bij kan

passen in de verschillende scenario's. Waar de taken zullen worden uitgevoerd en hoe de agglomeratiekrachten zullen uitvallen heeft consequenties voor Nederland als vestigingsplaats. De wijze waarop bedrijven zullen produceren zal ook afhankelijk zijn van de kwaliteit van de werknemers en de innovatiekracht van bedrijven en universiteiten. Bij de presentatie van NL2040 op 22 juni zal het CPB laten zien welke beleidsruimte Nederland hierbij heeft en welke afwegingen er te maken vallen. □

Meer informatie:
bas.ter.weel@cpb.nl

Recente publicaties

DECEMBER 2009 - MAART 2010

Onderstaande lijst geeft een overzicht van CPB-publicaties die zijn verschenen tussen december 2009 en maart 2010, gerangschikt naar publicatiereeks. Beleidsrelevante stukken zijn kort samengevat. Op www.cpb.nl kunt u de volledige publicaties downloaden. Vaak is op de website ook een persbericht beschikbaar.

Prognoses

Centraal Economisch Plan 2010

jasper.de.jong@cpb.nl

Het CEP 2010 beschrijft de stand van de Nederlandse en de internationale economie en presenteert prognoses voor de economische ontwikkeling in 2010 en 2011. De economierapportage op pagina's 4-7 van deze Nieuwsbrief bevat een samenvatting. Speciale onderwerpen in dit CEP zijn 'Voorspellen in crisistijd' en 'Gevolgen crisis voor arbeidsmarkt vallen vooralsnog mee'.

Economische Verkenning 2011-2015

bert.smid@cpb.nl

Zie artikel op pag. 8.

CPB Documenten

197. AIECE general report; report submitted at the general meeting of 5-6 November 2009

Wim Suyker, Jos Ebregt, Douwe Kingma en Gerard van Welzenis, december 2009
jos.ebregt@cpb.nl

De afname van de wereldproductie in 2009 is de grootste na de Tweede Wereldoorlog. Hierdoor zijn werkloosheid en overheidstekorten in 2009 sterk gestegen en is de inflatie laag. Overheidssteun aan de financiële markten en expan-

sief macro-economisch beleid hebben de mondiale productiedaling tot staan gebracht en geleid tot een herstel in wereldproductie en wereldhandel vanaf het derde kwartaal van 2009.

198. Home, green home: A case study of inducing energy-efficient innovations in the Dutch building sector

Joëlle Noailly, Svetlana Batrakova en Ruslan Lukach, januari 2010
joelle.noailly@cpb.nl

Dit document analyseert het Nederlandse beleid om innovatie in 'groene' gebouwen te stimuleren. De studie heeft twee doelstellingen: (1) het schetsen van een gedetailleerd overzicht van het beleidskader over de laatste dertig jaar en (2) het presenteren van gegevens over het niveau van innovatie in deze sector. De analyse laat zien dat de beleidsinspanning gericht op energie-efficiënte gebouwen halverwege de jaren '90 is toegenomen en na 2001 licht is afgenomen. Opvallend in deze sector is het grote aantal beleidsinstrumenten dat is ingevoerd voor een relatief korte periode. Dit kan gevolgen hebben voor de stabiliteit en continuïteit van het beleid en kan nadelig zijn voor innovatie.

199. Hoge bomen in de polder: Globalisering en topbeloningen in Nederland

Bas Straathof, Stefan Groot en

Jan Möhlmann, februari 2010
bas.straathof@cpb.nl

Sinds eind jaren negentig groeien topbeloningen harder dan gemiddeld. Bestuurders van grote, niet-financiële ondernemingen zonder beursnotering verdienen steeds meer omdat de bedrijfsomvang toeneemt. Bij beursgenoteerde ondernemingen is de groei van topbeloningen sterker en komt deze slechts gedeeltelijk door een toename in bedrijfsomvang.

200. Child care subsidies revisited

Egbert Jongen, februari 2010
egbert.jongen@cpb.nl

De overheidsuitgaven aan kinderopvang zijn sinds de invoering van de Wet kinderopvang in 2005 sterk gestegen. De hogere kinderopvangsubsidies hebben de werkgelegenheid verhoogd. Maar bij de huidige subsidievoet van gemiddeld bijna 80% is het effect van een verdere verhoging op de werkgelegenheid klein. Een verdere verhoging leidt met name tot het vervangen van informele door formele opvang.

201. A Labour Market Extension for WorldScan: Modelling Labour Supply, Wage Bargaining and Unemployment in a CGE framework

Stefan Boeters en Nico van Leeuwen, maart 2010
stefan.boeters@cpb.nl

202. De woningcorporaties uit de verdwijndriehoek

Pierre Koning en Michiel van Leuvensteijn, maart 2010
pierre.koning@cpb.nl

Zie artikel op pag. 2 en 3.

CPB Discussion Papers

136. The impact of social capital on crime; evidence from the Netherlands

I. Semih Akçomak en Bas ter Weel, december 2009
bas.ter.weel@cpb.nl

Verschillen in sociaal kapitaal tussen Nederlandse gemeenten die op het eerste gezicht op elkaar lijken, blijken belangrijk te zijn voor de verklaring van de grote verschillen in criminaliteit tussen die gemeenten. In deze analyse wordt gebruik gemaakt van een aantal indicatoren zoals bloeddonthaltes, opkomst bij verkiezingen, giften aan goede doelen, inzet voor wijkactiviteiten en het vertrouwen dat mensen in elkaar hebben. De analyse laat zien dat sociaal kapitaal en criminaliteit niet alleen correleren, maar dat er ook een causaal verband bestaat.

137. Improving the energy efficiency of building; the impact of environmental policy on technological innovation

Joëlle Noailly, januari 2010
joelle.noailly@cpb.nl

In dit onderzoek is gekeken naar het effect van verschillende milieubeleidsinstrumenten op technologische innovaties die zijn gericht op energie-efficiëntie in gebouwen. De analyse kijkt naar drie typen beleidsinstrumenten: energiestandaarden in gebouwen, energiebelastingen en specifiek publieke energie-R&D-uitgaven. De resultaten voor zeven Europese landen over de periode 1989-2004 laten zien dat een verhoging van de isolatiestandaarden voor wanden de kans om

te patenteren met 3% verhoogt. Dit in tegenstelling tot energieprijzen die geen effect blijken te hebben op het aantal patenten. Publieke uitgaven aan energie-innovatie hebben een klein significant effect op het aantal patenten.

138. Systems of innovation

Luc Soete, Bart Verspagen en Bas ter Weel, februari 2009
bas.ter.weel@cpb.nl

Dit paper brengt de literatuur over nationale systemen van innovatie in kaart. Hierbij richten de auteurs zich eerst op het ontstaan van het concept door de historische wortels te bekijken en de drie verschillende stromingen naast elkaar te zetten. Daarna wordt beschouwd hoe deze literatuur in de behoefte van een breder begrip van innovatiebeleid heeft voorzien. Het paper eindigt met een perspectief op de toekomst van deze stroming in de economische literatuur.

139. The effect of education on smoking behaviour; new evidence from smoking durations of a sample of twins

Pierre Koning, Dinand Webbink en Nicholas G. Martin, februari 2010
pierre.koning@cpb.nl

In dit onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre de opleiding de beslissing om met roken te starten of te stoppen bepaalt. Hierbij maken de auteurs gebruik van gegevens van (Australische) tweelingen. De analyse leert dat starten met roken niet of nauwelijks afhangt van het niveau van opleiding. Deze beslissing wordt doorgaans genomen op jonge leeftijd, als verschillen in on-

derwijsjaren nog klein zijn. Onderwijs leidt wel tot het eerder stoppen met roken. Een jaar onderwijs vermindert de tijd dat men rookt met negen maanden. Dit effect is alleen gevonden bij mannen.

140. Selective contracting and foreclosure in health care markets

Michiel Bijlsma, Jan Boone en Gijsbert Zwart
gijsbert.zwart@cpb.nl

Dit paper onderzoekt selectieve contracten tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars in een model waarbij niet alle consumenten zich verzekeren.

141. Identifying options for regulating the coordination of network investments with investments in distributed electricity generation

Eva Niesten, februari 2010
eva.niesten@EUI.eu

De toename van decentrale elektriciteitsopwekking, met windturbines en zonnepanelen, vereist investeringen in het distributienetwerk. De huidige Nederlandse regulering zet de netbeheerders en de decentrale producenten niet aan tot informatie-uitwisseling om zo de investeringen te coördineren. Dit artikel analyseert enige effecten van de Nederlandse regulering, en stelt een aantal verbeteringen in de tariefregulering voor.

142. Supply of renewable energy sources and the cost of EU climate policy

Stefan Boeters, februari 2010
stefan.boeters@cpb.nl

Wat zijn de additionele kosten van een aparte 20% doelstelling voor hernieuwbare energie

als deel van het Europese klimaatbeleid voor 2020? In een centrale variant zijn de kosten van EU-klimaatbeleid met als doelstelling verhoging van het aandeel hernieuwbare energie 6% hoger dan die van een beleid zonder deze doelstelling. In een gevoeligheidsanalyse ten opzichte van het niveau en de stijging van de aanbodcurves van windenergie en biomassa variëren de additionele kosten van nul (wanneer het doel niet bindend is) tot 23% (wanneer we het initiële kostennadeel en de stijging van de kosten voor hernieuwbare energie verdubbelen ten opzichte van de centrale modelvariant).

143. Exports and productivity selection effects for Dutch firms

Henk Kox en Hugo Rojas-Romagosa, maart 2010
henk.kox@cpb.nl

Bij hun beslissing al dan niet te gaan exporteren laten Nederlandse ondernemingen zich leiden door hun productiviteitsvoorsprong. Twee tot drie jaar voordat ze starten met exporteren, zijn de ondernemingen gemiddeld al productiever dan binnenlandse branchegenoten die alleen op de binnenlandse markt blijven opereren. Dit selectiegedrag is het sterkst bij ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf (mkb), en ook sterker in de industrie dan in de dienstensector.

Colofon

CPB Nieuwsbrief is een uitgave van het
Centraal Planbureau
Postbus 80510
2508 GM Den Haag
T 070 – 3383380
F 070 – 3383350
I www.cpb.nl
E redactie@cpb.nl

Redactie:

Kees Folmer
Jasper de Jong
Dick Morks
Bas Straathof
Jacqueline Timmerhuis

Drukker: Koninklijke De Swart

Ontwerp: Maarten Balyon grafische vormgeving bv

CPB Nieuwsbrief is ook beschikbaar op www.cpb.nl
Teksten mogen zonder voorafgaande toestemming worden overgenomen, onder vermelding van het CPB als bron.

Topbeloningen groeien ook in Nederland sneller

De beloning van de 0,1% van de Nederlanders met het hoogste arbeidsinkomen groeit sinds eind jaren negentig sneller dan het gemiddelde loon. Nederland volgt hiermee een trend die in andere landen al eerder is ingezet. Bij bestuurders van grote ondernemingen komt de bovengemiddelde beloningsgroei vooral doordat de omvang van ondernemingen is toegenomen. De beloningsgroei is het sterkst bij bestuurders van beursgenoteerde ondernemingen.

Inkomen topverdieners groeit sneller dan doorsnee inkomsten

Het traditionele beeld van de Nederlandse inkomensverdeling is dat er al decennialang weinig verandert. Dat beeld blijkt niet meer te kloppen voor de top van de inkomensverdeling. Tot 1998 bleef het aandeel van de top 0,1% in het totale looninkomen stabiel op 1,3%, maar daarna begon dit aandeel toe te nemen tot 2,0% in 2006.

Deze ontwikkeling is niet uniek voor Nederland. In andere landen is deze trend sinds geruime tijd waarneembaar. Zo groeit het inkomensaandeel van de top 0,1% in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk al sinds eind jaren zeventig van de vorige eeuw. In Zweden neemt het aandeel van de top 0,1% toe sinds eind jaren tachtig. Mede doordat de groei van topbeloningen pas laat is begonnen in Nederland, ligt het inkomensaandeel van de Nederlandse top 0,1% op een relatief laag niveau. In Duitsland ontvangt de top 0,1% rond de 4% van het totale inkomen, in de Verenigde Staten is dit zelfs ruim 7%.

Toename omvang ondernemingen hoofdoorzaak beloningsgroei

Om de groei van topbeloningen te kunnen verklaren, onderzocht het CPB de beloningen van bestuurders van ongeveer 600 grote, niet-financiële ondernemingen. Van deze ondernemingen heeft

10% een beursnotering. Tussen 1999 en 2005 groeiden de topbeloningen bij de 600 ondernemingen met gemiddeld 6% per jaar. Ter vergelijking, het arbeidsinkomen van de doorsnee werknemer groeide in deze periode met gemiddeld 3% per jaar. Inflatie verklaart iets meer dan de helft van de beloningsgroei bij bestuurders, en de rest is hoofdzakelijk het gevolg van schaalvergroting van ondernemingen.

Uit eerdere onderzoeken is bekend dat de beloning van topbestuurders afhangt van de grootte van de onderneming. Het gaat hierbij om de waarde van de activiteiten van het bedrijf, en niet zozeer om het aantal werknemers. Als ondernemingen groter worden, neemt de vraag naar topmanagers toe. Hoe groter een onderneming is, des te meer de eigenaar van de onderneming er voor over heeft om goede managers in te huren. Als de gemiddelde omvang van ondernemingen toeneemt, zal de beloning van topbestuurders daarom ook stijgen.

In Nederland groeide de nominale toegevoegde waarde per onderneming tussen 1999 en 2005 met gemiddeld 3,5% per jaar. Het gemiddelde aantal werknemers per onderneming groeide niet. Globalisering biedt een verklaring voor de groei van grote ondernemingen. Sterkere internationale concurrentie dwingt bedrijven om op grotere schaal te opereren. De vraag naar de meest getalenteerde bestuurders neemt hierdoor structureel toe. De bovengemiddelde groei van topbeloningen lijkt daarmee een fundamenteel kenmerk van globalisering te zijn.

Beursgenoteerde ondernemingen betalen meer

Opvallend zijn de verschillen tussen beursgenoteerde ondernemingen en ondernemingen zonder beursnotering. Zo ligt de beloning van een bestuurder van een beursgenoteerde onderneming zo'n 25% tot 50% hoger dan bij een vergelijkbare onderneming zonder beursnotering. De beloningsgroei bij beursgenoteerde ondernemingen is met 9% per jaar de helft hoger dan bij andere bedrijven.

Het verschil in beloningsgroei zou kunnen betekenen dat de vraag naar topmanagers sneller groeit bij beursgenoteerde ondernemingen. Dit lijkt echter onwaarschijnlijk, omdat beursgenoteerde bedrijven minder snel groeien dan andere bedrijven. Zowel de toegevoegde waarde als het bedrijfsresultaat van beursgenoteerde ondernemingen zijn gemiddeld niet gegroeid tussen 1999 en 2005. Voor alle grote ondernemingen groeiden de toegevoegde waarde en het bedrijfsresultaat met ruim 3%. Inflatie en schaalvergroting verklaren uiteindelijk 5 %-punten van de jaarlijkse 9% beloningsgroei bij beursbedrijven. Voor 4 %-punten is geen verklaring gevonden. De invloed van beloningsgroei bij beursgenoteerde ondernemingen op het loonaandeel van de top 0,1% van de inkomensverdeling is overigens beperkt. ▢

Meer informatie: bas.straathof@cpb.nl

